

Opgave Gastvrijheidsdomein

RUIMTE MAKEN

Voortgangsrapportage in opdracht van de Taskforce Samenwerking Gastvrijheidssector

Samenwerkingstafel Gastvrijheidsdomein

Juni 2023

COLOFON

Leden Samenwerkingstafel Gastvrijheidsdomein

Anke Arts – CELTH
Jeffrey Belt – HISWA-RECRON
Herre Dijkema- Destinatie Nederland
Jeroen Joon - VNG
Hans Kant – Koninklijke Horeca Nederland
Age Kramer – Provincie Friesland
Paul Makken – ANWB
Joris Pieter Neuteboom – Provincie Noord-Holland
Frank Radstake – ANVR
Susanne Rebel – Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Conrad van Tiggelen – Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen
Machteld van Weede - Gastvrij Nederland

Kernteam

Rob van Gijzel - voorzitter
Pieter Roos – Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (secretaris)
Karlijn Eduard – Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen

Foto voorzijde
Sjoerd Bracke en Cuno de Bruin

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	4
2.	HISTORISCHE CONTEXT EN ACTUELE SITUATIE	5
	Recreatie en toerisme in opkomst	5
	Decentralisatie economisch beleid	5
	Toenemende druk op buitenruimte	6
	Meerwaarde recreatie en toerisme	6
	Samenwerking sector	7
3.	NIEUWE ONTWIKKELINGEN	8
	Groeiende bevolking	8
	Vergrijzing	8
	Klimaat en duurzaamheid	8
	Digitalisering en innovatie	8
	Geopolitiek	9
	Conclusies	9
4.	NIEUWE DOELEN	10
	Brede welvaart: kwaliteit van leven	10
	Gezondheid	10
	Nabijheid recreatieve voorzieningen en stadsgroen	11
5.	NIEUWE UITDAGINGEN, GROTE OPDRACHT	12
	Uitwerking opdrachten voor de Landelijke Raad	12
	i. Opdracht samenwerking, netwerkopbouw en positionering	
	ii. Opdracht vraag en aanbod in overeenstemming te brengen	
	iii. Opdracht ruimte	
	iv. Opdracht koppelkansen	
	v. Opdracht Perspectief 2030	
	vi. Opdracht ondernemerschap en arbeidsmarkt	
6.	ORGANISATIE EN STRUCTUUR	17
	Doorvertaling naar de uitvoering	17
	Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme	17
	Provinciale ontwikkelprogramma's	18
	Regionaal/Lokaal Overleg voor projectontwikkeling en beheer toerisme, recreatie en vrije tijd	20
	Organogram	20
	BIJLAGE 1 Koppelkansen	21
	BIJLAGE 2 Verantwoordelijkheid betrokken partijen	24
	BIJLAGE 3 Begrippenlijst	25

1. INLEIDING

De vrijetijdssector hecht veel belang aan samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid en kennisinstellingen, maar een gezamenlijke stip op de horizon ontbreekt. Dit stelde de Taskforce Samenwerking Gastvrijheidseconomie vast in februari 2022.

Uitdaging: gezamenlijke agenda

De bedoeling van de transitie van de vrijetijdssector is om een grotere maatschappelijke en economische meerwaarde te realiseren op basis van een kwalitatief aantrekkelijk en onderscheidend aanbod. Dit binnen de voorwaarden zoals die zijn vastgelegd in Perspectief 2030. De grote uitdaging is te komen tot een gezamenlijke inhoudelijke publiek-private agenda. Er is namelijk geen sprake van een gezamenlijke opgave, noch is duidelijk wat de partijen in de taskforce echt verbindt.

Samenwerkingstafel Gastvrijheidsdomein

De taskforce bestaat al sinds 2020, maar gaandeweg ontstaan twijfels over de voortgang van het proces. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) komt in juli 2022 daarom met het voorstel om een externe adviseur/voorzitter aan te trekken. Eind 2022 volgt het besluit tot het instellen van een Samenwerkingstafel Gastvrijheidsdomein onder leiding van een onafhankelijke voorzitter in de persoon van Rob van Gijzel. De samenwerkingstafel kent een multi-stakeholderkarakter en bestaat uit vertegenwoordigers van ANVR, ANWB, CELTH, DMO's, EZK, Gastvrij Nederland, NBTC, HISWA-RECRON, IPO en KHN. VNG heeft zich per 1 juni 2023 aangesloten.

Centrale vraagstukken

De samenwerkingstafel richt zich in de eerste helft van 2023 met name op het verkrijgen van een breed draagvlak ten behoeve van een drietal centrale vraagstukken:

- de beoogde doelen (het inventariseren van de economische en sociaal-maatschappelijke meerwaarde en relevantie van het gastvrijheidsdomein);
- het definiëren van het gezamenlijk belang (waarbinnen de afzonderlijke belangen hun plaats moeten krijgen in onderlinge samenhang);
- een gezamenlijke inventarisatie van de relevante maatschappelijke en economische ontwikkelingen die grote invloed hebben op het gastvrijheidsdomein.

Antwoorden op deze vraagstukken zijn noodzakelijk om inzicht te krijgen in de transitieopgave waarvoor het gastvrijheidsdomein zich gesteld ziet; om te komen tot de gewenste/noodzakelijke aanpassingen en vernieuwingen aan de aanbodzijde en of deze congruent zijn met dat wat gewenst/noodzakelijk is aan de vraagzijde.

Concept uitvoeringsstructuur

Het voorliggende document, de afgesproken tussenrapportage, maakt naast de bovenstaande vraagstukken een verkenning van de eventuele governance en uitvoeringsstructuur als de basis waarop we in dit complexe veld concreet kunnen organiseren wat we inhoudelijk met elkaar willen bereiken.

Wanneer de taskforce kan instemmen met deze tussenrapportage, kunnen we in de tweede helft van dit jaar vorm gaan geven aan de concrete uitwerking. Door de Provinciale Staten-verkiezingen van afgelopen maart was het niet mogelijk om bestuurlijke gesprekken te voeren op provinciaal niveau. Direct na de zomer zullen gedeputeerden van de provincie worden uitgenodigd voor nader overleg.

Met alle betrokken partijen vinden nadere besprekingen plaats in de tweede helft van 2023; dit alles gericht op een start van de Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme begin 2024.

2. HISTORISCHE CONTEXT EN ACTUELE SITUATIE

Recreatie en toerisme in opkomst

Vanaf de jaren zestig krijgen recreatie en toerisme een steeds belangrijkere rol in het leven van de Nederlander. Net als het verkrijgen van AOW en de invoering van de 40-urige werkweek is dit een uitdrukking van de toenemende welvaart. Vrije tijd wordt beschouwd als een verbetering van de kwaliteit van het leven.

Artikel 22 Grondwet

Vanaf 1983 zegt artikel 22 van de Grondwet hierover het volgende:

“De overheid schept voorwaarden voor maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor vrijetijdsbesteding.”

Artikel 22 bepaalt ook dat de overheid de volksgezondheid en de woongelegenheden bevordert, een zorgplicht van de overheid in een niet geringe context.

Zorgplicht en commercieel belang

Vanaf 1983 neemt de overheid deze zorgplicht serieus ter hand. Er komen stimuleringsmaatregelen en gericht beleid ter versterking van de mogelijkheden tot vrijetijdsbeleving. Maar door gebrek aan middelen, uitvoeringscapaciteit en ruimte raakte de realisatie achter ten opzichte van de doelstellingen. Hierdoor worden ook de doelstellingen steeds verder losgelaten.

De sociaal-maatschappelijke betekenis van vrije tijd in het politiek bestuurlijke domein neemt af in betekenis en hiermee ook de politieke verantwoordelijkheid. Tegelijkertijd wordt de commercieel-economische betekenis van recreatie en toerisme steeds groter.

Decentralisatie economisch beleid

Vanaf 2011 kiest de rijksoverheid voor decentralisatie van het ruimtelijk-economisch beleid. De provincies krijgen hierin nu een centrale rol. Het resterende rijksoverheidsbeleid ten behoeve van vrijetijdsbesteding verdwijnt hierna steeds meer uit beeld.

In 2012 wordt het beleid losgelaten met betrekking tot Recreatie rond de Stad (het RodS-beleid). Een jaar later wordt definitief gestopt met het Investeringsbudget voor het Landelijk Gebied (ILG-beleid), dat onder andere was gericht op versterking van natuur, landschap en recreatie.

Gebrek aan beleidskader

De decentralisatie in samenhang met het wegvallen van bredere beleidsdoelstellingen en de verschuiving van aandacht naar de meer commerciële betekenis van het gastvrijheidsdomein leidt ertoe dat er geen integraal en samenhangend kader meer is voor de vormgeving van beleid met betrekking tot recreatie en toerisme.

Complex geheel

Het gastvrijheidsdomein op zich is al een complex geheel van enerzijds veel verschillende soorten aanbieders van voorzieningen en producten en anderzijds een breed scala van gebruikers. Hiernaast is er de rijksoverheid die via diverse ministeries *indirect* invloed heeft op de voorwaarden voor beleid, maar zonder *directe* verantwoordelijkheid - want programmatisch ligt die bij de provincies. Terwijl realisatie en vergunningverlening lokaal of regionaal moet worden gerealiseerd.

Noch horizontaal, noch verticaal is er dus sprake van een samenhangende beleidsinhoud en -structuur. Van het scheppen van voorwaarden en een hieruit voortkomende zorgplicht, zoals in de Grondwet is vastgelegd, kan derhalve geen sprake meer zijn.

Toenemende druk op buitenruimte

Vanaf 1900 is het beschikbare aantal vierkante meters 'groen' in ons land afgenomen met 25%. Tegelijkertijd is de bevolking verdrievoudigd. Deze twee ontwikkelingen samen maken dat het aantal beschikbare vierkante meters recreatieluimte per inwoner is gedaald van 1.700 m² in 1900 naar 308 m² anno 2023. Vanwege de toenemende bevolkingsomvang zal die daling bij ongewijzigd beleid onverkort doorzetten.

Overbelasting groengebieden

Er is op dit moment al sprake van een steeds verder toenemende recreatieve en toeristische vraag, van zowel Nederlandse als buitenlandse gasten. Recreatie en toerisme zijn voor veel Nederlanders namelijk de ideale manier om hun vrije tijd door te brengen: wandelend, fietsend, varend. De natuur komt hiermee onder druk te staan en er zijn zorgen wat betreft overbelasting van de natuurgebieden.

Bezoek aan steden

Niet alleen het bezoek aan de buitengebieden neemt toe. Naar verwachting neemt ook het bezoek aan steden verder toe, met extra druk op de binnensteden ([bron: ANWB](#)). Voor de binnenlandse markt voor vakanties en zakelijke bijeenkomsten is in 2018 de verwachting dat het aantal gasten in iets meer dan tien jaar zal groeien met maar liefst 20%: van 25,8 miljoen in 2019 tot 30,9 miljoen in 2030 ([bron: NBTC](#)).

Buitenlandse gasten

Ook het aantal buitenlandse gasten neemt de komende jaren alleen maar verder toe. Zo brengen Duitsers en Belgen in hun vrijetijd in totaal ruim 93 miljoen dagbezoeken aan ons land. Ze bezoeken met name Amsterdam, de kust en de grensregio's. Ook het zogenoemde verblijfsbezoek neemt toe. Na een tijdelijke terugval als gevolg van de coronapandemie zet de groei nu weer onverminderd door. Het aantal internationale verblijfsbezoekers kan oplopen tot maar liefst 42 miljoen in 2030 ([bron: NBTC](#)).

Zakelijke evenementen en congressen

Nederland wil haar positie als kennisland de komende decennia versterken. Het is daarvoor noodzakelijk om dat gepaard te laten gaan met de uitbouw van het internationale kennisnetwerk. Een belangrijk element daarbij zijn zakelijke evenementen en congressen. Jaarlijks komen daar nu al 4,7 miljoen bezoekers. De komende jaren zullen zowel het aantal bijeenkomsten als het aantal bezoekers sterk toenemen. ([bron: NBTC](#))

Transitie landschap

Het intensievere gebruik van ons recreatieve en toeristische aanbod zorgt voor een toenemende druk op de openbare ruimte en infrastructuur en meer specifiek op de buitenruimte. Tegelijkertijd is het Nederlandse landschap in transitie en zal het in de komende jaren flink veranderen. De rijksoverheid probeert met de Omgevingswet en diverse rijksprogramma's te sturen op een aantal grote opgaven: woningbouw, natuur, stikstof, landbouw, landschap, energie, erfgoed, ruimtelijke kwaliteit etc.

Meerwaarde recreatie en toerisme

De opgave voor recreatie en toerisme ontbreekt hierin vooralsnog. Dit terwijl de bijdrage van het domein van ongekende meerwaarde is. De koppeling van de woningbouwopgave aan de recreatieve opgave zou bijvoorbeeld leiden tot een significante verbetering van het woongenot (uit: Leidraad Ruimte voor Recreatie en Toerisme, 2023 conceptversie).

Spreiding in ruimte en tijd

Ook de opgave om grip te krijgen op bezoekersstromen raakt aan meerdere nationale opgaven. We hebben de afgelopen jaren gezien dat dit een uitdagend en langdurig proces is. Doordat veel

gasten dezelfde plek bezoeken, ontstaat lokaal ongewenste drukte en in sommige gevallen overlast. Het effect hiervan werkt door tot op internationaal niveau. Met toenemende bezoekersaantallen wordt de noodzaak nog groter om bezoek te spreiden naar andere delen van ons land. En waar het drukte betreft op piekmomenten, is (ook) spreiding in tijd gewenst.

Wat verstaan we onder spreiding?

Over spreiding van bezoek bestaan veel misvattingen. Een bezoeker komt met een bepaald doel en laat zich niet zomaar overhalen om alternatieve plekken te bezoeken. Zo zal iemand die de kunstwerken in het Rijksmuseum wil zien niet (zomaar) een andere bestemming willen bezoeken dan Amsterdam. Simpelweg omdat het gewenste aanbod op die andere plek ontbreekt.

Onder spreiding van bezoek verstaan we veeleer het aantrekken van de juiste bezoeker op de juiste plek op het juiste moment. Dit is mogelijk door herhaalbezoekers te verleiden, mogelijk op een ander moment, een andere plek te bezoeken én door bezoekers aan te trekken die geïnteresseerd zijn in andere bestemmingen.

Spreiding van bezoek lukt alleen als er op verschillende plekken een bezoekwaardig aanbod is. Hiervoor moet mogelijk bestaand aanbod worden aangepast, of nieuw onderscheidend aanbod worden gecreëerd dat past bij het DNA van een plek.

Als een rijksoverheid cultuurbezoekers wenst aan te trekken in het gehele land, dan moeten de locaties van rijksmusea deze spreiding reflecteren en faciliteren. Dan is het logisch om bij het ontwikkelen van nieuw aanbod na te denken over de relatie tussen aanbod en plek. Als voorbeeld: bij het toekennen van een nieuw nationaal designmuseum moet niet een onderlinge concurrentie worden aangewakkerd, maar de meest logische plek aangewezen worden.

Samenwerking sector

Door het ontbreken van samenhangend beleid is binnen de vrijetijdsector een cultuur ontstaan gericht op individuele belangenbehartiging op de korte termijn. De sector ziet zichzelf in veel gevallen niet als een beleidsmatige gesprekspartner en zo worden zij ook door de andere partijen niet gezien. Gezamenlijk belang kent hierdoor geen of onvoldoende aandacht. Dit maakt een gezamenlijk gedragen beleid voor de toekomst lastig.

Strategisch en operationeel

Met oog op de uitdagingen die de transitie met zich meeneemt, is het daarom essentieel dat bedrijfsleven, sector, DMO's, overheden, consumentenorganisaties en kennisinstellingen samenwerken. Enerzijds op strategisch niveau, om te komen tot een gezamenlijk beeld. En anderzijds op operationeel niveau, waar we ons inzetten voor concrete projecten.

Transitie is noodzakelijk

Dit is de stand van zaken anno 2023. Een transitie is noodzakelijk. Met de uitdagingen die zich aandienen in een steeds breder verband is samenwerken echter geen vrijblijvende optie meer. Strikte en eendrachtige regie is vereist om het gastvrijheidsdomein weer vlot te trekken en op beleidsniveau de rol te laten spelen die het op papier nog altijd heeft.

3. NIEUWE ONTWIKKELINGEN

We hebben de komende jaren te maken met grote veranderingen die binnen het gastvrijheidsdomein vragen om extra inzet, nieuw beleid en intensieve samenwerking. Enkele ontwikkelingen die specifiek van invloed zijn op recreatie en toerisme benoemen wij hieronder.

Groeiende bevolking

Naar verwachting wonen er in 2050 bijna 20 miljoen mensen in Nederland (bron: [PBL/CBS 2022](#)). Al die Nederlanders hebben behoefte aan ruimte om te wonen, werken en recreëren, iets waar zij volgens artikel 22 van de Grondwet ook recht op hebben.

In veel recreatie- en natuurgebieden is nu echter al sprake van een tekort aan ruimte (recreatiedruk). Dit heeft onder meer gevolgen voor de recreatiebeleving van bezoekers (inclusief spanningen onderling) en er is sprake van verstoring van de natuur. Om deze gebieden in de huidige situatie te ontlasten en om te voldoen aan de toekomstige vraag is een forse hoeveelheid extra recreatieruimte nodig. Dit is een van de belangrijkste opgaven voor de komende decennia.

Vergrijzing

Nederland vergrijsd in snel tempo. Dit heeft effect op onder andere de arbeidsmarkt, ons zorgstelsel en het gebruik van andere sociale voorzieningen. Ook in de gastvrijheidssector is de vergrijzing merkbaar. Niet alleen is er veel uitstroom van oudere medewerkers, de ouder wordende Nederlander heeft ook een andere recreatiebehoefte. Gemiddeld genomen zijn ouderen meer geïnteresseerd in culturele en historische bezienswaardigheden en hebben zij behoefte aan een meer ontspannen en comfortabele reiservaring. Hiernaast reizen ouderen doorgaans op andere momenten in het jaar. Ter illustratie: de 'grijze druk' (65+'ers afgezet tegen 20-65-jarigen) nam toe van 21,9% in 2000 naar 33,7% in 2021. Dit percentage loopt naar verwachting op tot ruim 40% in 2030 en zelfs 50% in 2070 ([bron: CBS](#)).

Klimaat en duurzaamheid

Duurzaamheid is (wereldwijd) een groter thema dan ooit. Ook in de vrijetijdsector staat dit hoog op de agenda gezien de Glasgow declaration en de G20 Bali *guidelines for tourism transformation*. Investerings in duurzame ontwikkelingen staan centraal.

De energietransitie wordt door overheden gestimuleerd bij zowel burgers als bedrijven, waarbij recreanten en toeristen het gastvrijheidsaanbod in toenemende mate beoordelen op duurzaamheid. Dit versterkt de noodzaak tot investeren, terwijl niet alle ondernemers hiervoor beschikken over de vereiste middelen.

Ecologisch heeft Nederland te maken met grote uitdagingen op het gebied van natuurherstel en terugdringing van de stikstofuitstoot, maar ook wat betreft de waterkwaliteit en -beschikbaarheid. Hoewel de urgentie breed gevoeld wordt, roepen de noodzakelijke maatregelen en transitie door hun omvang veel maatschappelijke weerstand op. Wel bieden ze mogelijkheden voor groenere steden en meer natuur. Bezoekers worden hierin echter nog nauwelijks meegenomen.

Nederland werkt vanuit diverse sectoren samen om de klimaatadaptatie mede op gang te brengen (Nationale Adaptatie Strategie). Recreatie en toerisme zijn hierbij op nationaal niveau nog niet vertegenwoordigd.

Digitalisering en innovatie

Technologische innovatie kan een belangrijke bijdrage leveren aan de oplossingen die we nodig hebben, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid en arbeid. Met (big) data kunnen we de

toekomst beter voorspellen en hierdoor betere beslissingen nemen. En digitalisering en robotisering kunnen ons helpen de krapte op de arbeidsmarkt op te vangen. De digitale infrastructuur in Nederland moet voor dat doel op orde en toekomstbestendig zijn.

Geopolitiek

Veiligheid is een randvoorwaarde bij het kiezen van een reisbestemming. Geopolitieke ontwikkelingen kunnen hierdoor van grote invloed zijn op de gastvrijheidssector. Waarbij onrust in de wereld ervoor kan zorgen dat mensen dichterbij huis blijven, ook voor vrijetijdsbesteding als recreatie en vakantie.

Conclusies

Al deze ontwikkelingen gaan in ons land gepaard met een veranderende vraag naar recreatie en toerisme en een grote ruimtelijke uitdaging. We kunnen concluderen dat de omvang van de vraag groeit, de behoefte aan recreatie en toerisme verandert en het draagvlak voor toerisme op sommige plekken afneemt.

Naast recreatie en toerisme is er vanuit meerdere opgaven druk op de buitenruimte. Er ontstaat een te grote vraag en er is te weinig ruimte beschikbaar. Die beperkte ruimte vraagt om een nieuwe benadering van de combinatie van functies als wonen, werken en recreëren.

De ruimtelijke uitdaging spitst zich niet alleen toe op het vergroten van het ruimtebeslag in zowel steden als buitengebied, maar ook op de inpassing hiervan. Er moet meer ruimte ter beschikking komen, maar dit gaat ten koste van andere functies. Waar mogelijk moeten we dan ook zoeken naar combinaties met andere vormen van ruimtegebruik.

Tegelijkertijd brengt de groei een grote uitdaging met zich mee ten aanzien van de arbeidsmarkt, die de vraag nu al niet kan accommoderen.

Dit alles vraagt een inhoudelijke samenhang tussen de verschillende opgaven, een gedegen financieel kader en een krachtige, robuuste en langjarige beleidsmatige en organisatorische structuur.

4. NIEUWE DOELEN

Brede welvaart: kwaliteit van leven

Brede welvaart gaat in essentie over het welzijn van mensen en hun kwaliteit van leven. De overheid hanteert de volgende definitie: Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu, en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld (bron: [MBW &SDG 2022](#)).

Hier en nu, later en elders

Er wordt onderscheid gemaakt tussen Brede welvaart *hier en nu*, *later* en *elders*:

- Brede welvaart 'hier en nu' betreft de persoonlijke kenmerken van mensen en de kwaliteit van de omgeving waarin zij leven; meer in het algemeen hun materiële welvaart en welzijn en hun beleving daarvan.
- Brede welvaart 'later' betreft de hulpbronnen die volgende generaties nodig hebben om een zelfde niveau van welvaart te kunnen bereiken als de huidige generatie.
- Brede welvaart 'elders' betreft de effecten van de keuzes die Nederlanders maken op banen, inkomens, (niet-hernieuwbare) hulpbronnen en het milieu in andere landen.

Hoewel materiële welvaart tot op zekere hoogte belangrijk is, bepalen vooral immateriële zaken de tevredenheid van mensen over hun leven. De keuzes die wij nu maken hebben hierbij invloed op het leven van de volgende generatie(s) en op andere plekken in de wereld.

De brede welvaart wordt jaarlijks gemonitord door CBS. Dit gebeurt aan de hand van de [17 Sustainable Development Goals van de VN](#).

Arbeid en vrije tijd

Relevant binnen het concept van de brede welvaart is het thema Arbeid en vrije tijd. Over Arbeid en vrije tijd wordt het volgende gesteld: "Welvaart hangt voor veel mensen sterk af van het hebben van passend en betaald werk. Daar staat tegenover dat ook vrije tijd grote invloed heeft op de levenskwaliteit die mensen ervaren. Werk en vrije tijd moeten dan ook in balans zijn. Hiervoor zijn vele factoren van belang. Een goede opleiding is bijvoorbeeld belangrijk om een gunstige uitgangspositie op de arbeidsmarkt te hebben." (Bron: [CBS Brede welvaart](#))

Schaarste

Schaarste op verschillende niveaus (o.a. hulpbronnen, ruimte en wonen) zorgt voor druk op de brede welvaart. Om de brede welvaart ook voor *later* te kunnen waarborgen moet er dus een balans worden gevonden van de vraag, het aanbod en de vereiste facilitering vanuit de overheid.

Gezondheid

Op dit moment wordt in Nederland 104 miljard euro uitgegeven aan gezondheidszorg. De WRR verwacht dat dit de komende decennia, bij ongewijzigd beleid, verdrievoudigt tot meer dan 330 miljard. Belangrijkste oorzaken zijn dementie, kanker en hart- en vaatzieken. Ziekten die voorkomen, uitgesteld of verminderd kunnen worden met een gezonde leefstijl.

Van curatief naar preventief

Het kabinet zet daarom in op een verschuiving van curatieve naar preventieve gezondheidszorg. Letterlijk schrijft het hierover: "Het kabinet zet zich daarom volop in voor een gezond, fit en veerkrachtig Nederland door het stimuleren van een gezonde leefstijl in een gezonde leefomgeving. Daar begint het voorkomen van veel gezondheidsproblemen mee. Een belangrijk onderdeel van een gezonde leefstijl is sporten en bewegen."

Meer vrijetijdsvoorzieningen

Een gezonde leefstijl in een gezonde leefomgeving vraagt om sport- en fitnessvoorzieningen op fiets-/wandelbare afstand, om toegankelijke natuurgebieden voor wandelen en fietsen en om veel meer groene ruimte in stedelijke gebieden om te ontspannen.

Letterlijk en figuurlijk inzetten op meer vrijetijdsvoorzieningen leidt tot een betere gezondheid, meer levensvreugde, verlaging van de kosten voor de gezondheidszorg, een betere productiviteit en minder uitstroom op de arbeidsmarkt voor de pensioengerechtigde leeftijd (bron: [RIVM](#)).

Bovendien leidt het tot nieuwe commerciële activiteiten die nauwelijks milieubelastend zijn en de kwaliteit van leven verbeteren. Kortom, vrije tijd als nieuw medicijn. Hier ligt een belangrijke ontwikkelopgave.

Nabijheid recreatieve voorzieningen en stadsgroen

Er is meer recreatieruimte nodig, meer oppervlakte voor recreatieve activiteiten als zwemmen, sporten, spelen en ontspannen. Naast locatie gebonden ontwikkelingen zijn ook route gebonden ontwikkelingen zeer kansrijk. Routes maken het landschap voor bezoekers toegankelijk en beleefbaar.

Recreatieruimte in stedelijk gebied

Naast het buitengebied gaat het nadrukkelijk ook om meer recreatieruimte in het stedelijk gebied. Iedere inwoner moet dicht bij huis een aantrekkelijk recreatief aanbod aantreffen. Het zorgt ook voor een verminderde druk op omliggende (natuur)gebieden. Dit bereiken we door in stedenbouwkundige plannen groennormen op te nemen en door 'groen in de stad' onder meer mee te laten wegen in aanbestedingen ([bron: ANWB](#)).

EU-normering per inwoner

Hoewel er (nog) geen nationale norm is voor de hoeveelheid recreatieruimte en groene ruimte per inwoner is hiervoor wel aandacht. Er zijn al verschillende richtlijnen en adviesnormen. Verder wordt in Brussel momenteel onderhandeld over een voorstel van de Europese Commissie om beschadigde ecosystemen en natuur te herstellen in heel Europa. In relatie tot recreatieruimte luidt een van de (bindende) doelen van deze wet: Tegen 2030 geen nettoverlies aan groene stedelijke ruimte, tegen 2050 een toename daarvan met 5%, een boomkroonbedekking van minstens 10% in Europese steden ([bron: ANWB](#)).

5. NIEUWE UITDAGINGEN, GROTE OPDRACHT

Ingrijpende transitie nodig

We stellen vast dat de organisatiestructuur van het vrijetijdsdomein onvoldoende samenhang en integraliteit laat zien. Tegelijkertijd hebben wij te maken met een aantal verreikende en onvermijdbare ontwikkelingen. We kunnen niet meer volstaan met een proces van aanpassing of optimalisatie. Nieuwe, breed georiënteerde doelen zijn dringend gewenst. Een ingrijpende transitie is nodig.

De opgaven van het vrijetijdsdomein hebben wij geformuleerd als volgt:

- i. Opdracht samenwerking, netwerkopbouw en positionering
- ii. Opdracht vraag en aanbod in overeenstemming te brengen
- iii. Opdracht ruimte
- iv. Opdracht koppelkansen
- v. Opdracht Perspectief 2030
- vi. Opdracht ondernemerschap en arbeidsmarkt

Uitwerking opdrachten voor de Landelijke Raad

i. Opdracht samenwerking, netwerkopbouw en positionering

Vertegenwoordiging recreatie en toerisme

De Grondwet benoemt in de artikelen 19 tot en met 23 de sociale rechten waarvoor de overheid een zorgplicht draagt. Deze betreffen: werkgelegenheid, sociale zekerheid, volksgezondheid, huisvesting, onderwijs, culturele ontplooiing en vrijetijdsbesteding.

Al deze sociale rechten kennen een directe ministeriele verantwoordelijkheid, die ook in de naam van het betreffende departement terug te vinden is. Hierop is slechts één uitzondering, de vrijetijdsbesteding.

Op een dergelijk belangrijk beleidsterrein is de instelling van een Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme een minimale voorziening.

Gezamenlijk belang als uitgangspunt

We beschouwen het instellen van een Landelijke Raad daarom als een belangrijke eerste stap in de vormgeving van het transitieproces. Dit heeft echter alleen zin als de betrokken partijen - overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen - in staat zijn het gezamenlijk belang als uitgangspunt te kiezen en in de samenwerking uit te gaan van onderling vertrouwen.

Andere manier van samenwerken

De praktijk van de 'triple helix-structuur' vraagt om in gezamenlijkheid beleid te ontwikkelen, de uitvoering ter hand te nemen en oplossingen te zoeken. Uiteraard op basis van ieders eigen rol en verantwoordelijkheid en met inbreng van het eigen belang. Dit vraagt een geheel andere manier van samenwerken dan tot nu toe gangbaar is.

Stevige representatie

Hiernaast moet de Landelijke Raad zich opstellen als een robuuste, betrouwbare en consistente partner in de gesprekken met vertegenwoordigers van andere beleidsterreinen. Een stevige representatie vanuit de raad is nodig, alleen al om het gemis te compenseren aan ministeriele coördinatie.

ii. Opdracht overeenstemming vraag en aanbod

Gelet op de groeiende en veranderende vraag alsmede de nieuwe doelen op het gebied van volksgezondheid, toegankelijkheid, betaalbaarheid, nabijheid en normering zal het bestaande

aanbod in de komende jaren zodanig moeten worden aangepast dat het op een aantrekkelijke manier in balans komt met de veranderende vraag.

iii. Opdracht recreatieruimte

In combinatie met de opdracht onder ad. ii. is het fysieke uitbreiden van recreatieruimte een dringende en dwingende opdracht.

Het beslag op het landoppervlakte ziet er op dit moment uit als volgt:

- 66,0 % is agrarisch terrein
- 14,0 % is bos en natuurlijk terrein
- 12,0 % is bebouwing (woningen en bedrijfsterreinen)
- 3,5 % is infrastructuur
- 1,5 % is park en plantsoen
- 0,5 % is recreatieve ruimte

De percentages kennen afrondingsverschillen. Het CBS maakt in zijn statistieken met betrekking tot bos en natuurlijk terrein geen onderscheid tussen toegankelijke en afgesloten bosgebieden en natuurlijke terreinen. De bovenstaande cijfers schetsen hierdoor een gunstiger beeld dan de werkelijke situatie.

Compenseren

Zoals geschetst neemt de recreatieruimte per hoofd van de bevolking al decennia af. Alleen al om deze afname te compenseren, moet er in de komende 15 jaar 63.000 ha bijkomen in het groene areaal. Volgens de ANWB vragen de criteria van de Europese Natuurherstelwet zelfs om een nog scherpere doelstelling, die neerkomt op een toename tot 66.000 ha. In beide gevallen gaat de uitbreiding verder dan het simpelweg toevoegen van vierkante meters. De extra recreatieruimte is onderdeel van een gebiedsopgave die aansluit bij de lokale situatie van vraag en aanbod en de reeds beschikbare ruimte.

Stedelijk gebied

Speciale aandacht is nodig voor de groene ruimte in en rond de steden. Van de 32 grootste steden (à 100.000 plus inwoners, met een totaal van 3,5 miljoen mensen) voldoet 53% niet aan het criterium van minimaal 75 vierkante meter recreatieruimte per woning in een straal van 10 kilometer. Er is dus sprake van een groot gebrek.

Reactiveren 'Recreatie in en om de Stad'

Een gedeeltelijke oplossing hiervoor is het reactiveren van het overheidsprogramma 'Recreatie in en om de Stad'. In bredere zin liggen hier koppelkansen met onder andere het verstedelijkingsprogramma, het Nationaal Programma Landelijk Gebied, het programma waterrijke natuur en de Agenda Natuurinclusief (zie ook opdracht iv. Koppelkansen).

iv. Opdracht koppelkansen

De maatschappelijke problemen in andere domeinen vragen dringend om te komen tot samenhang. Het is daarom essentieel dat het gastvrijheidsdomein gaat meedenken en -beslissen bij brede maatschappelijke opgaves, waar ook meerdere ministeries voor aan de lat staan. Om een positie te kunnen verwerven bij de andere nationale opgaves en departementen is het evident ook te zoeken naar wat er al onderhanden is en welke plannen er zijn om daarop te kunnen aanhaken en de krachten noodzakelijkerwijs te bundelen. Hiervoor is gekeken naar de bestaande onderwerpen bij de genoemde ministeries die voor het Gastvrijheidsdomein relevant (kunnen) zijn en daarbinnen naar bestaande sub- thema's, opdrachten en Programma's en/of Agenda's. Hieronder staat een overzicht van een eerste inventarisatie. Tevens is er een eerste uitwerkingsoriëntatie gedaan voor koppelkansen van het Ministerie van Landbouw Natuur en Visserij, zie bijlage.

Domein	Doelstelling	Bijdrage vanuit Gastvrijheidsdomein
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)	Een gezond, fit en veerkrachtig Nederland. Nu en in de toekomst.	<ul style="list-style-type: none"> - Recreatie en vakantie in Nederland draagt substantieel bij aan de fysieke en geestelijk welzijn van elke Nederlander. Dit reduceert de kosten van de gezondheidszorg
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)	Duurzaam voedsel, waardevolle natuur en een vitaal platteland. Voor de huidige en toekomstige generaties.	<ul style="list-style-type: none"> - Bezoekers dragen bij aan het in stand houden van (basis) voorzieningen in het landelijk gebied. - Bezoek zorgt voor nieuwe en aanvullende verdienmodellen voor de agrarische sector - Aantrekkelijke recreatiemogelijkheden in het landelijk gebied ontlasten kwetsbare natuurgebieden. - Het gastvrijheidsdomein stimuleert duurzaam gedrag in de natuur - Horeca stimuleert duurzaam voedsel consumeren stimuleren
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W)	Een bereikbaar land met sterke dijken, waarin je veilig van A naar B komt. Waar we ons duurzaam verplaatsen.	<ul style="list-style-type: none"> - Bezoekers maken onrendabele vervoersverbindingen rendabel, bijvoorbeeld buslijnen en vervoer over water. - Het gastvrijheidsdomein stimuleert duurzaam omgang met water en circulariteit
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW)	Werk en bestaanszekerheid voor iedereen: samen werken voor samen leven. Iedereen moet de kans krijgen om mee te doen en zich te ontwikkelen.	<ul style="list-style-type: none"> - Door de laagdrempeligheid om aan de slag te gaan in het gastvrijheidsdomein bevordert inclusie van nieuwe Nederlanders en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)	Versterken van de positie van de culturele en creatieve professional Erfgoed voor de toekomst	<ul style="list-style-type: none"> - Bezoekers zorgen voor breed draagvlak voor het belang van cultuur en kunst - Bezoekers dragen bij aan het verdienvermogen van de culturele sector - Bezoekers zorgen voor behoud van cultureel erfgoed
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ervoor zorgen dat iedereen prettig kan wonen, in een fijne omgeving en dat de schaarse ruimte goed is ingedeeld.	<ul style="list-style-type: none"> - Een aantrekkelijk vrijetijdsaanbod draagt substantieel bij aan een prettige woonomgeving en daarmee aan het succesvol invullen van de woonopgave
Ministerie EZK - Netherlands Point of Entry, NFIA	Aantrekken van internationaal talent dat in Nederland wil werken of een bedrijf wil opzetten.	<ul style="list-style-type: none"> - Een aantrekkelijk vrijetijdsaanbod en toeristisch imago heeft positieve invloed op de keuze om in Nederland te willen werken en te ondernemen
Ministerie van J&V	Een veilige rechtsstaat in Nederland, zodat mensen in vrijheid kunnen samenleven, ongeacht hun levensstijl of opvattingen.	<ul style="list-style-type: none"> - Vitale vakantieparken gaat de ondermijning tegen
Ministerie van Buitenlandse Zaken	Een duidelijk onderscheidend profiel van Nederland in het buitenland	<ul style="list-style-type: none"> - Bezoek van buitenlandse gasten aan Nederland draagt bij aan reputatie/imago van Nederland en daarmee handelsbevordering en publieksdiplomatie.

v. Opdracht Perspectief 2030

Op basis van een gezamenlijk initiatief zette de vrijetijdssector in september 2021 een actieagenda op onder de naam Perspectief 2030. De agenda is nog altijd actueel en blijkt in de praktijk zeer bruikbaar. Verschillende partijen passen hem reeds toe.

Elementen uit de agenda kunnen gezien worden als belangrijke opdrachten, met name de pijlers 'Lusten en lasten in balans', 'Toegankelijk en bereikbaar' en 'Een gastvrije sector'.

Voorwaarden voor doorontwikkeling

Hiernaast staan in Perspectief 2030 belangrijke voorwaarden voor een verdere doorontwikkeling, zoals verduurzaming, digitalisering, data gedreven beleid en organiserend vermogen. De verdere uitvoering van de actieagenda Perspectief 2030 is ook voor de Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme een belangrijke opdracht.

vi. Opdracht ondernemerschap en arbeidsmarkt

De zesde en laatste opdracht gaat over ruimte voor ondernemerschap en arbeidsmarkt. De eerste vijf opdrachten beogen allen inhoudelijke doelen dichterbij te brengen. Vrijwel geen van deze doelen is bereikbaar zonder actief en professioneel ondernemerschap. De gastvrijheidssector levert naast sociaal maatschappelijk ook economisch een belangrijke bijdrage. Hoe belangrijk dit ondernemerschap is, blijkt uit de volgende cijfers. In het laatste pre-coronajaar was de sector goed voor € 90.8 miljard aan bestedingen, 812.000 banen (7,5% van de totale werkgelegenheid) en 4,4% van het bbp. Ook voor de komende jaren zijn de verwachtingen gunstig. Het is dus op alle fronten een groeisector met, als we het goed doen, een geringe milieuvoetprint, een grote gezondheidsopbrengst en een stevige bijdrage aan het bbp.

Nieuwe partnermodellen

Willen we de uitdagingen van de komende jaren echt aankunnen, dan moeten we op een andere manier durven kijken naar de marktpartijen; hen zien als partner met wie we samen de afgesproken doelen nastreven en realiseren. In het huidige regeerakkoord staat niet voor niets dat toerisme een volwaardige plek moet krijgen in het economisch beleid. Dit is overigens op alle niveaus een belangrijke opdracht.

Zonder de basis van een 'triple helix-structuur' op zowel nationaal, provinciaal als regionaal/lokaal niveau zijn wij niet in staat om de noodzakelijke resultaten te behalen. Partijen staan nog veel te vaak tegenover elkaar in plaats van naast elkaar. We streven naar transparantie, goed overleg, heldere communicatie en korte lijnen. Dit geeft alle betrokken partijen meer vertrouwen, zekerheid en een stevige basis om op te bouwen.

De Landelijke Raad speelt een zeer belangrijke rol in deze cultuuromslag. Hiervoor is het allereerst belangrijk om de commerciële belangen in lijn te brengen de maatschappelijk-sociale belangen.

Arbeidsmarkt

Met pre-corona ruim 800.000 banen is de gastvrijheidssector een belangrijk werkgever. Net als veel andere sectoren kampt het gastvrijheidsdomein met een toenemend en structureel tekort aan medewerkers. De verwachting is dat dit tekort richting 2030 verder toeneemt. Om een aantrekkelijke en concurrerende sector te blijven, is het van groot belang dat er voldoende goed opgeleid personeel beschikbaar is en dat dit talent een goed carrièreperspectief heeft. Hiernaast is het belangrijk dat de sector innoveert en digitaliseert.

Hospitality Pact

Vanwege het belang van het gezamenlijk oppakken van deze uitdaging heeft de Werkgroep Human Capital van de Taskforce Samenwerking Gastvrijheidseconomie (~~de voorloper van de Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme~~) een Hospitality pact opgesteld. Hierin staan de uitdagingen voor de toekomst en wordt een voorstel gedaan voor verdere samenwerking. Het is aan de Landelijke

Raad om deze ontwikkelingen aan te jagen en te stimuleren, zodat de hieruit voorkomende actieagenda verder kan worden ontwikkeld en uitgevoerd.

Het Hospitality Pact is opgesteld onder regie van de Taskforce Samenwerking Gastvrijheidseconomie en wordt gedragen door werkgeversorganisaties KHN, ANVR, HISWA-RECRON, CLC-VECTA en Veneca; door het beroepsonderwijs VMBO, MBO en HO; door Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality (CELTH) en door werknemersorganisatie FNVHorecabond, een collectief van landelijk opererende bedrijven. Het pact is tot stand gekomen met ondersteuning van het Ministerie van Economische Zaken.

6. ORGANISATIE EN STRUCTUUR

De sector is buitengewoon complex georganiseerd, maar de inhoudelijke uitdaging is in feite behapbaar. Veel hangt af van heldere keuzes, goede organisatie, adequate uitvoering en vasthoudendheid.

De oorspronkelijke zorgplicht van de rijksoverheid moeten we hierbij vertalen naar een gedeelde zorgplicht van overheden, bedrijven, onderwijs, instellingen en burgers (Omgevingswet).

Visie, strategie, programma's en projecten moeten we vorm en inhoud geven in een doordachte structuur. Hierbij past een helder en robuust bestuurs- en uitvoeringsinstrumentarium, met een modulaire opbouw.

Dit geheel vraagt om samenhangend beleid en een nieuwe samenwerkingsstructuur, heldere rollen en verantwoordelijkheden en adequate afstemming.

Doorvertaling naar de uitvoering

Over toerisme en recreatie in Nederland verschenen de afgelopen jaren veel en vaak goede rapporten. Het merendeel van deze rapporten constateert dat het veld zeer complex is. In 'Bestemmingsmanagement: ambities en leidraad' wordt bijvoorbeeld gesproken over 'multi-level, multi-actoren, multi-domeinen, multi-tijdschalen, multi-doelen, multi-opties en een multi-context'. Deze stapeling maakt het lastig om te komen tot een eenduidige visie, strategie en uitvoering.

Hoe goed de rapporten vaak zijn wat betreft analyse, inhoudelijke verkenning, visie en aanbeveling, vrijwel nergens komt het tot een uitgewerkte organisatiestructuur. Echter, de opgaven binnen het vrijetijd domein vragen hier dringend om; op zo'n manier ingeregeld dat op landelijk niveau regie wordt gevoerd op visievorming, inclusief ontwikkeling van handvatten voor uitvoering en dat deze invulling krijgt op provinciaal en regionaal niveau. Dit vraagt dus om een robuuste structuur en heldere afspraken op zowel nationaal als provinciaal en regionaal niveau.

Dit document doet een voorstel voor een samenwerkingsmodel met de mogelijkheid voor alle partijen om hun rol en verantwoordelijkheid te nemen.

Het model kent drie lagen:

1. Landelijke laag: erop gericht om op nationaal niveau te komen tot een samenhangende, integrale beleidsvisie en strategie.
2. Provinciale laag: erop gericht om op basis van de landelijke beleidsvisie en strategie te komen tot een integraal ontwikkelprogramma dat is toegesneden op de betreffende provincie.
3. Regionale/lokale laag: erop gericht om op basis van het provinciaal ontwikkelprogramma te komen tot regionaal/lokaal gedragen uitvoeringsprojecten.

Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme

Teruggrijpend op artikel 22 in de Grondwet heeft de Landelijke Raad voor Recreatie en Toerisme als doelstelling om te komen tot een integrale en samenhangende beleidsvisie en strategie die sturing geven aan een langjarige ontwikkeling van het vrijetijd domein.

De Landelijke Raad kent de onderstaande kenmerken (eerste contour).

Samenstelling

Een representatieve vertegenwoordiging van:

- Ministerie EZK
- Ministerie BZK
- Ministerie (nog nader te bepalen Ministerie LNV/OCW/I&W/Financiën/)
- Ministeries (ad-hoc)
- IPO
- VNG
- Marktpartij 1
- Marktpartij 2
- Marktpartij 3
- TBO's
- ANWB
- Tweede consumentenorganisatie
- Kennisinstellingen
- Onafhankelijke voorzitter
- Professioneel ondersteuningsbureau (NBTC)
- Manager van het ondersteuningsbureau is tevens inhoudelijk bestuurssecretaris van de Landelijke Raad

Rol van de Landelijke Raad

- Opstellen van uitgangspunten
- Opstellen van een brede en integrale visie
- Opstellen van een strategie
- Bieden van een handelingskader voor doorontwikkeling van recreatie en toerisme
- Scheppen van heldere kaders voor uitvoeringsinstrumentarium en uitvoeringsmiddelen
- Verbinden van partners, zowel horizontaal als verticaal
- Inhoud geven aan het brede belang van het vrijetijd domein

Landelijk ondersteuningsbureau

Rol van het landelijk ondersteuningsbureau

- De rol van het landelijk ondersteuningsbureau (NBTC) wordt opgenomen in de beschikking van Ministerie EZK aan NBTC.
- Het bureau is belast met de uitvoering van het beleid en de strategie zoals vastgesteld door de Landelijke Raad.
- Omgekeerd heeft het bureau richting de Landelijke Raad een agenderende en adviserende rol.
- De directeur van NBTC heeft richting de Landelijke Raad een inhoudelijke bestuurssecretariële rol en is verantwoordelijk voor het managen van het bureau.
- Het bureau is operationeel partner van de uitvoeringorganisaties van de provincies bij het ontwikkel- en implementatieproces van de provinciale ontwikkelprogramma's.

Provinciale ontwikkelprogramma's

Op provinciaal niveau, of in sommige gevallen op regionaal niveau, dienen de nationale beleidsvisie en bijbehorende strategie bestuurlijk te worden geborgd en vertaald in een voor de betreffende provincie passend integraal ontwikkelprogramma.

Hiervoor moet - in navolging van de Landelijke Raad - ook provinciaal een organisatiestructuur worden ingericht voor (bestuurlijke) integrale afstemming over de opgaven ten aanzien van recreatie, toerisme en vrije tijd zoals benoemd in de nationale beleidsvisie.

Binnen deze structuur wordt afgesproken hoe hier in lijn met de landelijke strategie regie en uitvoering aan te geven op een wijze die aansluit bij de provinciale/regionale situatie. Voorbeelden van een dergelijke structuur zijn de gastvrijheidsplatforms in diverse provincies.

Hiernaast is het van belang dat de coördinatie van de uitvoering geborgd is. Een dergelijk rol kan belegd worden bij de provinciale DMO of een provinciale/regionale uitvoeringsorganisatie. Deze organisatie werkt nauw samen met het landelijk organisatiebureau en draagt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het provinciale/regionale ontwikkelprogramma en de doorvertaling hiervan naar projectniveau.

Een belangrijk rol bij het tot stand brengen van de provinciale programma's voor recreatie, toerisme en vrije tijd is weggelegd voor:

- provincies
- DMO/CMO('s)
- vertegenwoordigers van de brancheverenigingen
- onderwijsinstellingen
- mogelijke uitvoeringsorganisaties
- diverse maatschappelijke partijen
- regionale/lokale vertegenwoordigers

Een eenduidige organisatiestructuur voor het provinciaal en regionaal/lokaal-niveau zou leiden tot duidelijke rollen en verantwoordelijkheden. Hiernaast zou het de organisatie eenvoudiger maken en hiermee doelmatiger en efficiënter. Bovendien zou het de inhoudelijke herkenbaarheid versterken.

De provincies en de regio's kennen momenteel grote verschillen in organisatie, geografische indeling, verantwoordelijkheden en betrokken partijen. We kiezen er daarom voor te starten op basis van de bestaande organisatiestructuur. Wel zijn de na te streven doelen gelijk.

Over de exacte inrichting vindt intensief overleg plaats in de tweede helft van dit jaar met vertegenwoordigers van het provinciaal en regionaal/lokaal niveau.

Een eerste provinciale oriëntatieronde vond inmiddels plaats. Het blijkt dat de uitkomsten hiervan inhoudelijk naadloos aansluiten bij de uitgangspunten zoals die werden gekozen voor deze tussenrapportage.

Provinciaal Overleg

Op termijn kan worden doorgegroeid worden naar een uniform model, waarbij overleg op provinciaal niveau vorm krijgt. Het Provinciaal Overleg heeft als doelstelling om, op basis van de nationale beleidsvisie en de bijbehorende strategie, te komen tot een passend integraal provinciaal ontwikkelprogramma.

Het overleg kent de onderstaande kenmerken (eerste contour).

Samenstelling

Een representatieve vertegenwoordiging van:

- Gedeputeerde (voorzitter)
- DMO
- CMO
- Regionale/lokale vertegenwoordiging
- Marktpartij 3 x
- Diverse maatschappelijke partijen
- Onderwijs
-
- Een professioneel ondersteuningsbureau (DMO op basis van mandaat provincie)
- De manager van het ondersteuningsbureau is tevens secretaris van het overleg

Rol van het overleg

- Opstellen van een integraal provinciaal ontwikkelprogramma voor recreatie, toerisme en vrije tijd
- Als gesprekspartner komen tot heldere afstemming en synergiën met andere domeinen
- Bieden van een handelingskader voor de doorontwikkeling van recreatie en toerisme
- Scheppen van heldere kaders voor uitvoering, instrumentarium en middelen
- Verbinden van partners
- Inhoud geven aan het brede belang van het vrijetijd domein

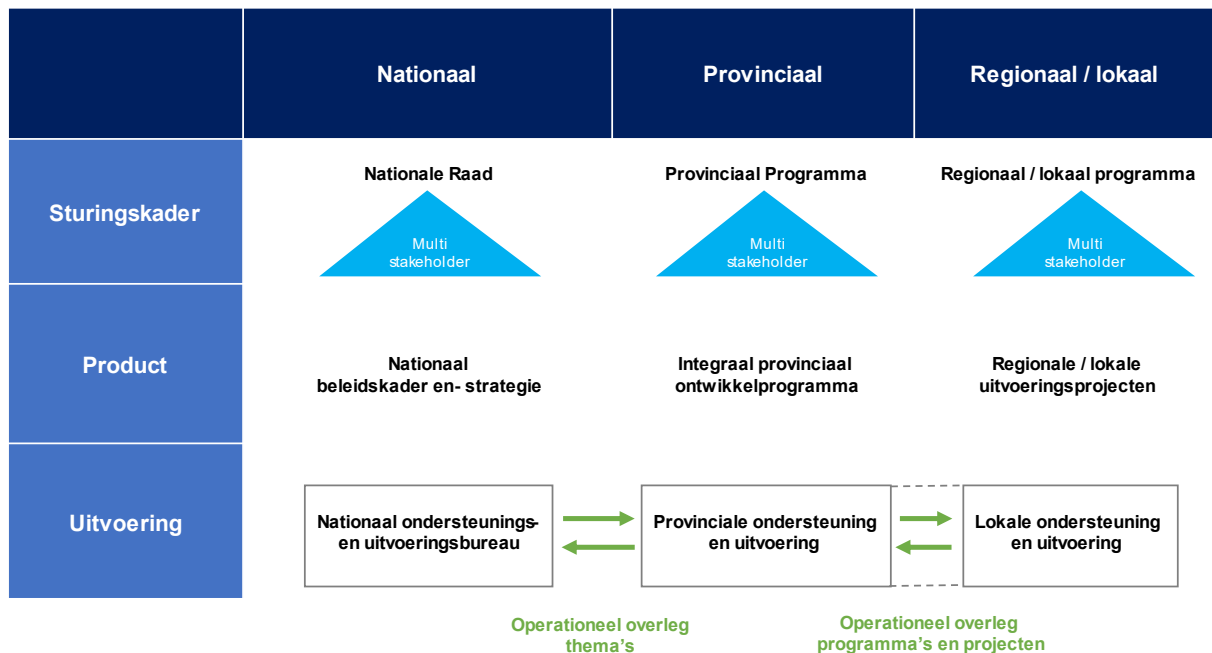
Provinciaal ondersteuningsbureau

- Het ondersteuningsbureau (DMO/CMO) gaat functioneren op basis van een mandaat van de provincie.
- Het bureau is belast met de ondersteuning van het overleg, om zo te komen tot een provinciaal ontwikkelprogramma.
- Het bureau draagt zorg voor de coördinatie ten behoeve van de uitvoering van dat programma. Het bureau is operationeel partner, enerzijds van het landelijk ondersteuningsbureau en anderzijds op regionaal/lokaal niveau, waar de verantwoordelijkheid ligt voor het ontwikkel- en implementatieproces van het regionale/lokale projecten.

Regionaal/Lokaal Overleg voor projectontwikkeling en beheer toerisme, recreatie en vrije tijd

N.B. nog niet uitgewerkt, VNG is pas sinds 1 juni aangehaakt.

Organogram

BIJLAGE 1 Koppelkansen

Bijdrage uit domein aan bredere opgaven

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is verantwoordelijk voor het duurzaam ontwikkelen van de toerisme en recreatie sector in meest brede zin van het woord. De maatschappelijke problemen op andere terreinen/sectoren buiten dit domein vragen dringend om te komen tot samenhang. Hiervoor is een ingrijpende transitie noodzakelijk met een gedragen langjarige samenwerking, zowel inhoudelijk als organisatorisch, om dit te kunnen bereiken. Het domein moet daarom ook gaan bijdragen aan het realiseren van doelstellingen van meerdere ministeries en vice versa. Hieronder is gekeken naar de bestaande onderwerpen bij de ministeries die voor het Gastvrijheidsdomein relevant (kunnen) zijn (zie doelstelling iv) en daarbinnen naar bestaande sub thema's, opdrachten en Programma's en/of Agenda's. Het betreft een eerste oriëntatie voor koppelkansen met het Ministerie van Landbouw Natuur en Visserij.

Eerste oriëntatie koppelkansen Ministerie LNV

"Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit werkt aan duurzaam voedsel, waardevolle natuur en een vitaal platteland. Voor de huidige en toekomstige generaties. Het ministerie maakt zich sterk voor duurzaam, voldoende en veilig voedsel op ieders bord. En werkt aan gezonde natuur binnen natuurgebieden, op het platteland en in grote wateren, maar juist ook in steden."

Zie ook [Beschrijving nationale programma's fysieke leefomgeving | Rapport | Rijksoverheid.nl](#) en [Programma's Planning](#)

Mogelijk relevante onderwerpen van LNV:

- Landbouw & Tuinbouw en Landelijk gebied
- Natuur & Biodiversiteit
- Voeding

Landbouw & Tuinbouw en Landelijk Gebied

Binnen deze twee onderwerpen zijn verschillende thema's ondergebracht; het [Netwerk Platteland](#) lijkt voor het Gastvrijheidsdomein vooralsnog het meest relevant. "Netwerk Platteland is een platform voor agrarische ondernemers en adviseurs, ambtelijk professionals en andere betrokkenen bij de ontwikkeling van het Nederlands platteland." Daarnaast zijn het Nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB) en het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) relevant voor het Gastvrijheidsdomein:

Nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB). "De landen van de Europese Unie (EU) maken samen een Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB). De EU-landen mogen hun eigen landbouwbeleid bepalen, binnen de grenzen van het GLB. Het GLB heeft 2 onderdelen: landbouwsubsidies en subsidies voor plattelandontwikkeling. In de [Gebiedsgerichte aanpak](#) kunnen ook de interventies Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), ecoregelingen, productieve fysieke investeringen, niet-productieve investeringen, kennis en innovatie worden gebruikt en in samenhang worden gebracht. Gebiedspartijen worden uitgedaagd om hun gebied echt in kaart te brengen om tot gezamenlijk acties te komen. In Europa worden momenteel de laatste onderhandelingen gevoerd over een nieuw Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB), dat per 1 januari 2023 van kracht wordt. In het kader van het GLB wordt er in Nederland gewerkt aan een Nationaal Strategisch Plan (NSP). "We willen een omslag creëren; agrariërs produceren voedsel én zorgen voor ons landschap. Ze worden voor dat laatste dus ook beloond. Met de ecoregeling kan iedere agrariër aan slag met de zorg voor zijn omgeving. Met het agrarisch natuur- en landschapsbeheer deden we dat al, en dat verbreden we zodat in het gehele land mogelijk is."¹ Onderdeel van het Netwerk Platteland is het Plattelands Ontwikkel **Programma, POP3**. Een van de

¹ Het nieuwe GLB gaat toekomstbestendige boeren sterker belonen via: [pdf \(overheid.nl\)](#)

thema's hierbinnen is het *platteland leefbaar* houden. POP3+ gold tot 2022; POP is overgegaan in GLB.

Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). "Om Nederland ook in de toekomst gezond en leefbaar te houden, is er een omslag nodig op het gebied van natuur, water, bodem, stikstof en klimaat. Daarom werkt het kabinet aan een Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). De overheid wil de natuur ruimte bieden aan herstel en versterking, de kwaliteit van water en bodem verbeteren en meer doen tegen klimaatverandering. In het NPLG gaan provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke partners, (agrarisch) ondernemers, grondeigenaren en grondgebruikers samen op zoek naar oplossingen per gebied. Uiterlijk 1 juli 2023 moeten provincies hun eerste versie per gebied klaar hebben. In deze plannen staan bijvoorbeeld de doelen voor emissiereductie, natuurherstel en water. En hoe die doelen bereikt moeten worden. Onderdeel hiervan is een gebiedsgerichte aanpak. Provincies werken hierbij samen met het Rijk en gebiedspartners aan de doelen voor klimaat, water, stikstof en natuur." Zie ook de [Voortgang Integrale aanpak](#) landelijk gebied, waaronder het NPLG en de [Startnotitie Programma Landelijk Gebied](#).

Natuur en Biodiversiteit

Natuur moet niet alleen binnen natuurgebieden versterkt worden, maar overal. In steden, op het platteland en in de grote wateren. De Rijksoverheid maakt het natuurbeleid in samenhang met andere maatschappelijke onderwerpen. Bijvoorbeeld de ontwikkeling van kringlooplandbouw, steden en infrastructuur. Dat staat in de natuurambitie '[Nederland Natuurpositief](#)' (2019) van provincies en ministerie LNV. Zij werken aan een nationaal plan (uitvoeringsagenda) voor natuurbeleid.

Agenda Natuurinclusief, waarin natuur verbonden wordt met andere maatschappelijke domeinen, zie ook het [Handvest Nederland Natuurinclusief](#). Met de Agenda Natuurinclusief zetten we in Nederland de koers uit naar die natuurinclusieve samenleving. Dat doen we als overheden, bedrijven, instellingen en burgers samen. De [Agenda Natuurinclusief](#) heeft een tijdshorizon van 2050 en beoogt de samenhang en integratie te vinden met andere inspanningen en maatschappelijke domeinen, wat moet leiden tot een meer natuurinclusieve samenleving. De Agenda Natuurinclusief is onderdeel van het Programma Natuur uit de Structurele aanpak stikstof, dat zich richt op herstel en versterking van de Nederlandse natuur. De Agenda Natuurinclusief richt zich op het natuurherstel en -versterking buiten de natuurgebieden ([Agendanatuurinclusief.nl](#)). In de eerste versie van de agenda (Agenda Natuurinclusief 1.0) geven partijen uit acht maatschappelijke domeinen aan met welke concrete acties zij nu willen gaan werken aan meer natuurinclusiviteit: Bouw, Energie, Financiën, Infrastructuur, Landbouw, Onderwijs/ bewustwording, Vrijtijdseconomie en Water. Zie ook [HISWA Recron](#)

Meer natuur in de stad

Steden en stedelijke gebieden moeten meer natuur krijgen. Meer groen in de stad gaat problemen door klimaatveranderingen tegen, zoals overlast van water en hitte. Een groene omgeving helpt bij het behoud en herstel van biodiversiteit. Ook in de aankomende [Nationale Omgevingsvisie](#) (NOVI) is veel aandacht voor de bevordering van natuur en biodiversiteit in de stad. Bijvoorbeeld met groene daken, speciale dakpannen waarin vogels kunnen nestelen of nestkasten voor vleermuizen².

NOVI, de Nationale Omgevingsvisie. De Rijksoverheid werkt aan een nieuwe Omgevingswet. De Omgevingswet bundelt alle huidige wetten over de leefomgeving. Daarbij hoort ook 1 Rijksvisie op de leefomgeving: de Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Met de NOVI geeft het kabinet richting aan grote opgaven waardoor Nederland de komende 30 jaar verandert. Denk hierbij aan:

- de bouw van ongeveer 1 miljoen nieuwe woningen;
- meer [duurzame energie](#) gebruiken;
- aanpassen aan [klimaatverandering](#);

² [Beleid voor natuur en biodiversiteit | Natuur en biodiversiteit | Rijksoverheid.nl](#)

- de ontwikkeling van [een circulaire economie](#);
- omschakeling naar [kringlooplandbouw](#).

Bij de opgaven wordt altijd rekening gehouden met een gezonde bodem, schoon water, behoud van biodiversiteit en een aantrekkelijke leefomgeving.

Voeding

Productie en keuze gezonde voeding

De Rijksoverheid zet zich in voor gezonde voeding met minder zout, vet en suiker. De overheid maakt daarom afspraken met bedrijven voor de productie en het aanbod van gezond voedsel. Mensen moeten makkelijker voor gezondere producten kunnen kiezen. De overheid wil dat iedereen snel en makkelijk kan kiezen voor gezonde voeding³. Hoewel hier opgaven liggen voor onder andere de horeca (Meer gezonde voeding in winkels en restaurants *en* Horeca maakt schijf van vijf mee bekender) en derhalve ook verschillende koppelkansen, vallen deze voor nu niet binnen de gekozen focus van Ruimte.

³ [Productie en keuze gezonde voeding | Voeding | Rijksoverheid.nl](#)

BIJLAGE 2 Verantwoordelijkheid betrokken partijen

Met Perspectief 2030 is een punt op de horizon gezet waarbij de focus ligt op het in balans brengen van de lusten en de lasten van toerisme, recreatie en vrijetijdbesteding. Als uitgangspunt hierbij is gekozen voor een focus om Nederland overall aantrekkelijk te maken en het aanbod en de voorzieningen toegankelijk en bereikbaar te houden. Dit alles binnen de voorwaarde van duurzaamheid. Om dit mogelijk te maken is het belangrijk dat we voldoende personeel opleiden en carrière perspectief bieden binnen deze sector.

2030 komt al snel dichterbij en kan daarom worden gezien als een eerste stap in een transitieproces dat tenminste de komende 15 jaar zijn beslag zal moeten nemen.

De focus op verandering en aanpassing vraagt intense betrokkenheid en grote inzet om de daarin genoemde doelen te realiseren, veel overheidspartijen hebben daarbij een grote verantwoordelijkheid die nu nog niet of in onvoldoende mate tot realisatie komt. De complexe vraagstukken kunnen daarbij niet langer vanuit één domein worden bekeken en aangevlogen.

- Economische Zaken en Klimaat – dossiers toerisme en recreatie, retail, topsectoren, duurzaamheid, innovatie, digitalisering aanspreekpunt brede welvaart
- Onderwijs, Cultuur & Wetenschappen – cultuur en erfgoed en onderwijs
- Buitenlandse Zaken – EU zaken, postennetwerk, reisadviezen, government.nl/visit en consulaire zaken
- Binnenlandse Zaken – openbare ruimte, omgevingsvisie, samenleving en COVID-19 (bezoekersmanagement), vitale parken en transformatie (potentieel wonen), integraal RO beleid
- Justitie en Veiligheid – NCTV, ondermijning en criminaliteit, cyber
- Infrastructuur en Waterstaat – bereikbaarheid, bezoekersmanagement, mobiliteit, infrastructuur
- Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit – Nationale Parken, streekproducten, integrale beleidsopgaven als NPLG (decentralisatie)
- Volksgezondheid, Welzijn en Sport – sportevenementen en aanbod, mentale gezondheid, COVID-19
- Sociale Zaken en Werkgelegenheid – human capital, arbeidsmarkt
- Provincies - herkenbaar profiel, aanbod in samenhangend programma
- Regio's en gemeenten (voorwaarden, realisatie, vergunningen)
- TBO's

Maar de overheidspartijen kunnen het niet alleen. Daarvoor staan veel meer partijen aan de lat en van hen mag en moet ter realisatie volledige steun worden gevraagd. Multistakeholder samenwerking is een voorwaarde (geen partij kan het alleen)

Deze partijen zijn:

- NBTC – kennis & data, (inter)nationale profilering en merkstrategie, bestemmingsmanagement, vraagsturing
- DMO's /CMO's
- Kennisinstellingen: CELTH / WUR / BUAs
- Koepelorganisaties: Gastvrij Nederland, ..
- Consumentenorganisaties: ANWB, Consumentenbond, Rover

BIJLAGE 3 Begrippenlijst

- Bezoek: alle vormen van recreatie en toerisme
- Dagtocht / dagbezoek: een recreatieve activiteit waarvoor men ten minste twee uur van huis is, zonder dat daarbij een overnachting elders plaatsvindt. ([CBS](#))
- Recreatie / Recreatieve activiteiten: alle activiteiten die iemand voor zijn plezier onderneemt. Bijvoorbeeld: een dagje naar het strand of pretpark, wandelen, sporten, bezoek aan museum, theater of café, een rondvaart, de wekelijkse zangavond, uit eten gaan, winkelen voor het plezier. ([CBS](#))
- Toerisme: bezoeken die langer duren dan twee uur en die gedaan zijn vanuit een recreatief toeristisch of zakelijk toeristisch motief buiten de normale omgeving. De normale omgeving van een persoon is de directe nabijheid van zijn of haar huis en plaats van werk of studie en andere plaatsen die regelmatig worden bezocht. ([CBS](#))
- Vrije tijd: de tijd besteed aan mediagebruik, sociale contacten, hobby's, cultuurdeelname, sport, uitstapjes, horeca en feestjes en simpelweg niets doen. Ook toerisme en recreatie kunnen gezien worden als een vorm van vrijetijdsbesteding. ([CBS](#))